

นำราชาภิเษก สืบเนื่องหลายพันปีมาแล้ว
สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ เมืองสุพรรณบุรี

น้ำราชาภิเษก สืบเนื่องหลายพันปี สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ เมืองสุพรรณ

รายงานโดย **สุจิตต์ วงษ์เทศ**

น้ำ จากสระศักดิ์สิทธิ์ ริมลำน้ำท่าว่า เมืองสุพรรณบุรี ได้รับยกย่องตกไปใช้ในงานอภิเษกตามโบราณราชประเพณี ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาถึงกรุงรัตนโกสินทร์

เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองสุพรรณภูมิ สถาปนาความเป็นกรุงศรีอยุธยาอย่างแท้จริง ราวหลัง พ.ศ.1900

น่าจะมีเหตุจากพื้นที่นี้เป็นถิ่นฐานบรรพชนของพระเจ้าแผ่นดินกรุงศรีอยุธยา ซึ่งแต่เดิมเป็นเจ้านายเมืองสุพรรณภูมิ (สุพรรณบุรี) เมื่อจะต้องใช้น้ำในพิธีกรรมสำคัญๆ จึงต้องเชิญน้ำสระสี่แห่งจากแหล่งนี้ แล้วถือเป็นจารีตสืบจนปัจจุบัน

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ได้แก่ สระแก้ว, สระคา, สระยมนา, สระเกษ มีน้ำศักดิ์สิทธิ์ใช้ในพิธีอภิเษกต่างๆ เช่น ราชาภิเษก เป็นต้น ตั้งอยู่ริมลำน้ำท่าว่า ต.สระแก้ว อ.เมืองฯ จ.สุพรรณบุรี บนเส้นทางไปเจดีย์ยุทธหัตถี (ดอนเจดีย์)

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ มีกำเนิดจากตาน้ำขั้ว“เฮียน”

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ มีต้นกำเนิดจาก “ตาน้ำขั้ว” สึกกลุ่ม ซึ่งแต่ละกลุ่มมีศาลผีควบคุมและคุ้มครองอยู่ในชุมชนเริ่มแรกราว 2,500 ปีมาแล้ว

ตาน้ำขั้วสึกกลุ่มเป็นตาน้ำธรรมชาติผุดจากใต้ดิน น่าจะมีขนาดต่างกัน แต่จับกลุ่มเรียงกันทำแนวเหนือ-ใต้ และตะวันออก-ตะวันตก ซึ่งเป็น **ลัทธิจักรวรรยของชุมชนสมัยแรกเริ่ม**

บางแห่งมีตาน้ำเดียว แต่ส่วนมากมีเป็นกลุ่มตั้งแต่สองตาน้ำขึ้นไป นานเข้าก็ขยายพื้นที่น่านองกลายเป็นแอ่งน้ำใหญ่ เรียกหนองบึง แหล่งอุดมสมบูรณ์ในพืชพันธุ์ข้าวปลาอาหาร ดึงดูดให้คนสมัยเริ่มแรกรวมกันเป็นชุมชนรอบๆ แล้วเติบโตเป็นบ้านเมือง เช่น เมืองร้อยเอ็ด

บ่อน้ำขั้ว กำเนิดเมืองร้อยเอ็ด บึงพลาญชัย อยู่กลางเมืองร้อยเอ็ด (อ.เมืองฯ จ.ร้อยเอ็ด) มีกำเนิดจากตาน้ำขั้วที่ปัจจุบันเรียก “บ่อน้ำขั้ว” ในสระชัยมงคล วัดบึงพลาญชัย ทางวัดสร้างหอไตรครอบบ่อน้ำขั้วอยู่ในห้องคูหาใต้น้ำ โดยมีบันไดลงไปสะดวกเพื่อดู

สระเกษ อยู่ฝั่งใต้ของสระ

ตาน้ำขั้วสึกกลุ่มถูกดัดแปลงเป็นสระน้ำขั้วสี่แห่งหรือสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่แล้วขนานนามตามความเชื่อว่า สระแก้ว, สระคา, สระยมนา, สระเกษ มีพนักงานบรรดาศักดิ์เป็นขุนคอยดูแลทำความสะอาด และมีเลก (บ่าวไพร่) ตามสมควรสำหรับทำความสะอาดรักษาสระ โดยรับราชการสืบเนื่องเรื่อยมา จนถึงรัชกาลที่ 7 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ จึงได้ยุบเสีย

[จากบทความเรื่อง “สระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ” ของนายตรี อมาตยกุล พิมพ์ในหนังสือ โบราณวิทยาเรื่องเมืองอุทธรณ์ กรมศิลปากร พ.ศ.2509 หน้า 113-118]

สยาม มาจากน้ำขั้ว

น้ำขั้ว เป็นที่มาของคำว่าสยาม เนื่องจากคำพื้นเมืองดั้งเดิมเรียกน้ำขั้วว่า ข่า, ชัม, สาม หมายถึง น้ำพุร้อนซึ่งไหลขึ้นจากแอ่งดินอ่อนหรือดินโคลน

น้ำขั้วน้ำขั้วหรือตาน้ำพุร้อนเหล่านั้นเกิดจากน้ำฝนที่รากราดลงไปทั่วทั้งบนภูเขาและบนเนินดอน แล้วค่อยๆ ซึมลงใต้ดิน

แหล่งน้ำคืออำนาจ

ใครคุมแหล่งน้ำ แม่น้ำ แต่เมื่อถึงหน้า (รวมแม่น้ำเจ้าพระยา)

ดังนั้น ดาน้ำที่ไม่

ก็ยิ่งสำคัญ เหมาะจะ

จอมพลวรวงศ์

ครอบคลุมทับซ้อนเป็น

ขั้วน้ำขั้ว เป็นที่รู้ทั่วไป

แล้วเชื่ออีกว่าได้ออ

บางแห่งมีตาน้ำเดียว แต่ส่วนมากมีเป็นกลุ่มตั้งแต่สองตาน้ำขึ้นไป นานเข้าก็ขยายพื้นที่น้ำนองกลายเป็นแอ่งน้ำใหญ่ เรียกหนองบึง แหล่งอุดมสมบูรณ์ในพืชพันธุ์บ้านยาข้าวปลาอาหาร ดึงดูดให้คนสมัยเริ่มแรกรวมกันเป็นชุมชนรอบๆ แล้วเติบโตเป็นบ้านเมือง เช่น เมืองร้อยเอ็ด

บ่อน้ำขั้ว กำเนิดเมืองร้อยเอ็ด บึงพลาญชัย อยู่กลางเมืองร้อยเอ็ด (อ.เมืองฯ จ.ร้อยเอ็ด) มีกำเนิดจากตาน้ำขั้วที่ปัจจุบันเรียก “บ่อน้ำขั้ว” ในสระชัยมงคล วัดบึงพลาญชัย ทางวัดสร้างหอไตรครอบบ่อน้ำขั้วอยู่ในหิ้งคูหาใต้น้ำ โดยมีบันไดลงไปสู่ดวงเพื่อดูตาน้ำขั้วจากพื้นธรรมชาติซึ่งเป็นท้องบึงพลาญชัย

[จากเรื่อง “ร้อยเอ็ด มาจากไหน?” โดย สุจิตต์ วงษ์เทศ พิมพ์ในหนังสือ **กรุงพระราชนคร** วัดบึงพลาญชัย จ.ร้อยเอ็ด โดยธนาคารกรุงเทพ พ.ศ.2558 หน้า 129]

“ตาน้ำขั้ว”กำเนิดเมืองสุพรรณภูมิ

เมืองสุพรรณภูมิ (สุพรรณบุรี) น่าจะมีกำเนิดเกี่ยวข้องกับตาน้ำขั้วสักกลุ่มที่ภายหลังขนานนามศักดิ์สิทธิ์ว่า สระแก้ว, สระคา, สระยมนา, สระเกษ

[ร.5 ทรงลำดับต่างไปเมื่อ พ.ศ.2451 ตามแนวเหนือ-ใต้ และตะวันตก-ตะวันออก ว่า สระแก้ว, สระเกษ, สระคา, สระยมนา]

คนขนานนามเมืองสุพรรณภูมียกย่องความสำคัญ หรือ “เฮี้ยน” ของตาน้ำขั้วสักกลุ่มที่มีศาลผิควมคุมคุ้มครองสืบเนื่องมาก่อนนานแล้ว

ดังนั้นยุคดั้งเดิมเริ่มแรกชุมชนถูกนำไปใช้ในพิธีกรรมเลี้ยงผีหน้าแล้งประจำปีเดือน 4, 5, 6 ได้แก่ รตนน้ำดำหัวผู้แก่ผู้เฒ่ากับถือน้ำทำสัตย์สาบานระหว่างคนชั้นนำกับบริวารสำคัญ

ตาน้ำขั้วสักกลุ่ม หรือสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่มีพื้นที่อยู่ริมลำน้ำท่าว่าซึ่งเป็นสายเดิมแม่น้ำท่าจีน (ลำน้ำสุพรรณ) และเป็นบริเวณเมืองเก่าสืบทอดจากเมืองอู่ทอง (ที่ไม่ร้าง แต่ลดความสำคัญลงราวเรือน พ.ศ.1600)

จึงน่าเชื่อว่าเป็นพื้นที่แรกเริ่มเมืองสุพรรณภูมิมีคนชั้นนำเป็นชาวสยาม พูดภาษาไต-ไท (ต้นทางภาษาไทย) ควบคู่ไปกับบริเวณเมืองสุพรรณบุรีที่แม่น้ำท่าจีน

ร.5 ทรงมีข้อสังเกตสำคัญว่าสระทั้งสี่อยู่ทางเหนือลำน้ำท่าว่า ส่วนทางใต้ลงไปเป็นวัดหน้าพระธาตุเมืองเก่า (หมายถึงพระธาตุสวนแดง หรือพระธาตุศาลาขาว) ของเมืองบึงกระเทียม (สืบทอดผืนผ้า กว้าง 1 กิโลเมตร ยาว 2 กิโลเมตร ต.ศาลาขาว อ.เมืองฯ จ.สุพรรณบุรี) ประมาณกึ่งทางระหว่างเมืองอู่ทอง กับเมืองสุพรรณบุรี

น้ำราชภิเษก

เมื่อเติบโตเป็นบ้านเมืองใหญ่ ก็ยกย่องเป็นน้ำทำพิธีในราชสำนัก ได้แก่ ราชภิเษก และงานอภิเษกต่างๆ มีคำบอกเล่าเก่าแก่ซึ่ง ร.5 ทรงจดไว้ว่าเป็นน้ำราชภิเษกของพระเจ้าปทุมสิริวงศ์, พระเจ้าสินธพอมรินทร์, พระยาแกรก, พระร่วง ฯลฯ

คำบอกเล่าไม่ใช่เรื่องจริงทั้งหมด แต่เป็นพยานว่าคนชั้นสูงสมัยก่อนเชื่อน้ำจากสระทั้งสี่มีความศักดิ์สิทธิ์

ต่อมาเงินหนุนเจ้านายเมืองสุพรรณภูมิพูดภาษาไทย ยึดครองกรุงศรีอยุธยา จากเจ้านายเชื้อสายเมืองละโว้ พูดภาษาเขมร จึงมีพิธีราชภิเษกโดยใช้น้ำจากตาน้ำขั้วดั้งเดิมของเมืองสุพรรณภูมินับแต่นั้นเป็นราชประเพณีที่พระเจ้าแผ่นดินอยุธยาต้องเชิญน้ำจากตาน้ำขั้วเมืองสุพรรณภูมิ ทำพิธีราชภิเษกและอภิเษกต่างๆ

สมัยกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2509 หน้า 113-118]

สยาม มาจากน้ำขั้ว

น้ำขั้ว เป็นที่มาของคำว่าสยาม เนื่องจากคำพื้นเมืองดั้งเดิมเรียกน้ำขั้วว่า ข่า, ขัม, สาม หมายถึง น้ำพุ น้ำผุดซึ่งโผล่ขึ้นจากแอ่งดินอ่อนหรือดินโคลน

น้ำขั้วน้ำขั้วหรือตาน้ำพุ น้ำผุดเหล่านั้นเกิดจากน้ำฝนที่รากต้นไม้จุ่มไว้ทั้งบนภูเขาและบนเนินดอน แล้วค่อยๆ ซาะซอนใต้ดินมาพุมาผุดขึ้นบริเวณดินอ่อนหรือดินโคลนที่ราบเชิงเขาหรือเชิงเนินดอน จนบางแห่งกลายเป็นที่ลุ่มห้วยหนองคลองบึงบึงท่าม เช่น หนองหานที่สกลนคร, หนองหานที่อุดรธานี, บึงบอระเพ็ดที่นครสวรรค์ เป็นต้น

[ปรับปรุงจากหนังสือ **ความเป็นมาของคำสยามฯ** ของ จิตร ภูมิศักดิ์ พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ.2519]

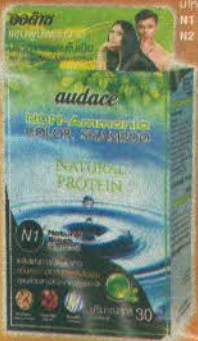

(ซ้าย) สระแก้ว อยู่ฝั่งเหนือของสระทั้งสี่ (กลาง) ทางเข้าสระศักดิ์สิทธิ์ (ขวา) แม่น้ำท่า

หลายพันปีมาแล้ว เมืองสุพรรณบุรี

อดิซ
คัลเลอร์ II แชมพู
ปิดผมขาว ใน 5 นาที
ปราศจากแอมโมเนีย
กลิ่นหอม ผมนุ่มสลวย

สระเกษ อยู่ฝั่งใต้ของสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ (ภาพโดย ทรงยศ ศักดิ์ศรี)

น้ำซับสี่แห่งหรือสระน้ำ
เชื่อว่า สระแก้ว, สระ
ศักดิ์เป็นขุนคอยดูแล
สมควรสำหรับทำความ
รอยมา จนถึงรัชกาลที่ 7
ยุ
ระยมนา สระเกษ” ของ
นวนิยายเรื่องเมืองอุทอง

แหล่งน้ำคืออำนาจ

ใครคุมแหล่งน้ำ คนนั้นคือผู้มีอำนาจแท้จริง เพราะแม่ขุมขนอยู่ริม
แม่น้ำ แต่เมื่อถึงหน้าแล้ง (เดือน 4, 5, 6) น้ำแห้งขอดในแม่น้ำทุกสาย
(รวมแม่น้ำเจ้าพระยา) บางตอนเป็นท้องทรายไม่มีน้ำ

ดังนั้น ด่านน้ำที่ไม่แห้งจึงสำคัญมาก ยิ่งด่านน้ำใหญ่หลายตาอยู่รวมกัน
ก็ยิ่งสำคัญ เหมาะแก่การสร้างเมืองตรงนั้น

จอมปลวกคลุมตาน้ำ ด่านน้ำซึมน้ำซับบางแห่งกระตุ้นให้เกิดขุยดิน
ครอบคลุมทับซ้อนเป็นจอมปลวกขนาดต่างๆ ข้างใต้จอมปลวกจึงมีตาน้ำ
ซึมน้ำซับ เป็นที่รู้ทั่วไปของคนแต่ก่อน

แล้วเชื่ออีกว่าได้จอมปลวกเป็น “รูนาศ” หมายถึง รูของพญานาคใช้
ขึ้นจากบาดาลสู่พื้นโลก และจากพื้นโลกลงสู่บาดาล อันเป็นห่วงน้ำกว้าง
ใหญ่ไพศาลอยู่ใต้ดิน น้ำในแม่น้ำลำคลองทุกสายก็มาจากบาดาลใต้ดิน
(บาดาลเป็นที่อยู่ของพญานาคอุษาคเนย์ ส่วนพญานาคอินเดียอยู่บนฟ้า)

คนแต่ก่อนนับถือจอมปลวกเป็นแลนด์มาร์กหลักหมายศักดิ์สิทธิ์ คนมี
อำนาจต้องควบคุมจอมปลวก (หมายถึงตาน้ำไม่แห้ง) จึงผูกนิทานยกย่อง

จากคำพื้นเมืองดั้งเดิม
น้ำพุ น้ำพุร้อนไหลขึ้นจาก

นั้นเกิดจากน้ำฝนที่ราก
แล้วค่อยๆ ระบายขึ้นใต้ดิน

จอมปลวกคลุมตาน้ำ ตาน้ำซึ่งมีน้ำขุ่นบางแห่งกระตุ้นให้เกิดชุดดิน
ครอบคลุมทับซ้อนเป็นจอมปลวกขนาดต่างๆ ข้างใต้จอมปลวกจึงมีตาน้ำ
ซึมน้ำขึ้น เป็นที่รู้ทั่วไปของคนแต่ก่อน

แล้วเชื่ออีกว่าได้จอมปลวกเป็น “รูนาค” หมายถึง รูของพญานาคใช้
ขึ้นจากบาดาลสู่พื้นโลก และจากพื้นโลกลงสู่บาดาล อันเป็นห่วงน้ำกว้าง
ใหญ่ไพศาลอยู่ใต้ดิน น้ำในแม่น้ำลำคลองทุกสายก็มาจากบาดาลใต้ดิน
(บาดาลเป็นที่อยู่ของพญานาคอุษาคเนย์ ส่วนพญานาคอินเดียอยู่บนฟ้า)
คนแต่ก่อนนับถือจอมปลวกเป็นแลนด์มาร์กหลักหมายศักดิ์สิทธิ์ คนมี
อำนาจต้องควบคุมจอมปลวก (หมายถึงตาน้ำไม่แห้ง) จึงผูกนิทานยกย่อง
ผู้มีบุญนั่งบนจอมปลวก เช่น

พงศาวดารเหนือ บอกว่าสายน้ำผึ้ง พระเจ้าแผ่นดินกรุงอโยธยา
ศรีรามเทพ เมื่อยังเยาว์เป็นเด็กเลี้ยงวัวเล่นว่าราชการนั่งบนจอมปลวก
เสมือนบัลลังก์ เป็นต้น **คำให้การชาวกรุงเก่า** เล่าว่าพระเจ้าปราสาททอง
ตอนเป็นกุมารเคยเล่นว่าราชการบนจอมปลวก

ซากเจดีย์เดิมเป็นศาลผี ควบคุมแบ่งปันใช้น้ำ
อยู่ริมสระเกษ (บนเนินสูงทางซ้ายของภาพ) หนึ่งใน
สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ อ.เมืองฯ จ.สุพรรณบุรี

สระทั้งสี่ (กลาง) ทางเข้าสระศักดิ์สิทธิ์ (ขวา) แม่น้ำท่าว่า ไหลผ่านบริเวณสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ แล้วไหลลงไปทางเมืองอุทองกับเมืองบึงกระเทียม

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ สุพรรณบุรี

ภาพและเรื่อง โดย รุ่งโรจน์ ภิรมย์อนุกูล มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่ ประกอบด้วย สระแก้ว สระคา สระยมนา สระเกษ ใช้น้ำ
เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและน้ำในพระราชพิธี
ศรีสังฆปาณกาล (ถือน้ำพระพิพัฒน์)

ในปัจจุบันไม่ปรากฏหลักฐานว่าสระทั้งสี่ได้ถูกนับถือเป็นสระศักดิ์สิทธิ์มา
ตั้งแต่เมื่อใด หากแต่หลักฐานโบราณวัตถุที่พบในบริเวณวัดเขาดินซึ่งอยู่ใกล้
เคียงกับสระทั้งสี่นี้มีอายุในราว พ.ศ.1500 ด้วยเหตุนี้ทำให้เชื่อว่าสระทั้งสี่ถูก
ยกสถานะให้เป็นสระศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่ก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็น
ราชธานี (พ.ศ.1893)

ต่อมาเมื่อเจ้าจากเมืองสุพรรณมามีอำนาจในกรุงศรีอยุธยา จึงได้นำความ
เชื่อนี้มาที่กรุงศรีอยุธยาและสืบทอดลงมาถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ในคัมภีร์ไตรปิฎกพรหมณะ และคัมภีร์รามายณะ กล่าวถึงน้ำที่ใช้สรง
มูรธาภิเษกว่านำมาจากทิศทั้งสี่เท่านั้น ส่วนในเอกสารเรื่องพระราชพิธี
ราชาภิเษกคัดจากอรรถกถาสิงหล คัดลอกในสมัยรัชกาลที่ 1 ต้นฉบับเก็บอยู่
ในหอสมุดแห่งชาติ กล่าวแต่เพียงว่าให้น้ำจากคงคาใหญ่เท่านั้น

ดังนั้นจึงสันนิษฐานว่า การนำน้ำสระศักดิ์สิทธิ์ทั้งสี่นี้มาใช้ในการสรงมูรธา
ภิเษกในงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก คงจะเป็นขนบจารีตท้องถิ่นของเมือง
อุทองและเมืองสุพรรณบุรี

